

Аксьонов І.А., курсант психологічного факультету Інституту кримінально - виконавчої служби;
Науковий керівник: Мамука О.В., викладач кафедри кримінально- виконавчого права Інституту кримінально-виконавчої служби

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВОСУДДЯ ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ

На Січі функціонувало власне козацьке право, яке було не писаним законом, а «стародавнім звичаєм, словесним правом і здоровим глуздом». Це пояснюється відсутністю традиції, оскільки козаки мали того часу порівняно коротку історію; перманентною воєнною конфронтацією, яка не давала змоги зосередитися на внутрішньому житті; побоюванням запорозьких козаків, що писані закони змінять та обмежать їхні свободи. Козацьке право фіксувало ті відносини, що уклались у Січі: утверджувало військово-адміністративну організацію (38 військових куренів і 5-8 територіальних паланок), зумовлювало правила військових дій, діяльність адміністративних та судових органів, порядок землекористування, укладання договорів, визначало види злочинів та покарань [11].

На Запорізькій Січі державна система народилася з військової організації, тому державні органи, адміністративно- територіальна система, посади були як військовими одиницями, так і державними. Кошовий отаман (гетьман), військовий суддя і військовий писар склали так звану військову старшину. Вони обиралися Військовою радою щорічно 1 січня. В мирний час військова старшина виконувала адміністративні та судові функції, а під час військових походів очолювала Запорізьке Військо, передаючи свої повноваження наказній старшині.

Кошовий отаман (гетьман) зосереджував у своїх руках вищу військову, адміністративну і судову владу. Його влада не була

абсолютною: він звітував перед Військовою радою, його повноваження обмежувалися річним терміном перебування на посаді. Військовий суддя був другою службовою особою на Запоріжжі. Він здійснював суд над козаками і призначав начальника артилерії. Військовий писар завідував канцелярією і вів всі письмові справи Запоріжжя. Військовий осавул слідував за дотриманням козаками порядку в Січі, видав охороною кордонів, заготівлею продовольства для війська тощо Г21.

Під злочином на Запорізькій Січі розумілося всяке порушення норм «давнього козацького права». У системі злочинів на першому місці стояли військові злочини, такі як: зрада, ненадання допомоги під час бою тощо. Особливо жорстоко карали зрадників - їх страчували. Серед видів покарання найбільш поширеними були смертна кара та штрафи.

Суддями у запорізьких козаків була вся військова старшина, тобто кошовий отаман, суддя, писар, військовий осавул; крім того, - довибиш, курінні отамани, паланковий полковник, а іноді й увесь кіш. Кошовий отаман вважався вищим суддею, тому, що він мав верховну владу над усім запорозьким військом [3, с. 190].

Але справжнім офіційним суддею на Запоріжжі був військовий суддя. Утім, він лише розбирав справи, давав поради сторонам, які сперечались, але вирішення справи було за кошовим отаманом. Військовий писар іноді оголошував вирок старшини на раді. Військовий осавул виконував роль слідчого, виконувача вироків; він розглядав на місці скарги, стежив за виконанням рішень кошового отамана і всього Коша, відстежував розбійників і крадіїв. Військовий довибиш був помічником осавули; він зачитував вирок старшини безпосередньо на місці страти, або на військовій раді. Курінні отамани, виконуючи роль судді серед козаків власних куренів, мали при куренях таку силу, що могли розбирати суперечки між козаками і наказувати винних. Паланковий полковник з його помічниками - писарем та осавулом, який жив далеко від Січі, - займався кордонними роз'їздами [3, с. 191].

Отже, Запорізька Січ у своєму судочинстві керувалася звичаєвим написаним правом. Карна система нараховувала декілька видів злочинів, серед яких, сучасною мовою кажучи, і кримінальні, і цивільні, та інші. Судочинство на Січі відрізнялося демократичністю розгляду, з одного боку, і невимовною жорстокістю у разі доведення вини підсудного, - з іншого. Все це

було зумовлено обставинами життя військового стану козаків, їхнім побутом, звичаями та традиціями.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Д. Історія України : посібник. - Київ : Видавничий центр «Академія». - 2002. - Електронний ресурс: Режим доступу:

http://www.ebk.net.ua/Book/history/boyko_iu/chapter5/502.htm.

2. Запорізьська Січ: становлення. Інформація з сайту. — Електронний ресурс : Режим доступу:

<http://www.horting.org.Ua/node/1102>.

3. Крип'якевич І., Гнатевич Б. Історія Українського Війська : [у 12-ти т.]. / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич. - Тернопіль : Збруч, 1992. - Т. 6. - 576 с. - Електронний ресурс : Режим доступу :

<http://oldconf.neasmo.ua/node/2657>.